

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปกป้องสิทธิของตนเอง จากควันบุหรี่มือสองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร

FACTORS CORRELATED WITH ASSERTIVE BEHAVIOR WHEN EXPOSED TO SECOND-HAND SMOKE IN SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN BANGKOK METROPOLITAN

อนุศภา นุราภักดิ์ (Anussada Nurapak)¹

มลินี สมภพเจริญ (Malinee Sombhopcharoen)²

ลักขณา เต็มศิริกุลชัย (Lukana Temsirikulchai)³

มณฑา เก่งการพานิช (Mondha Kengganpanich)⁴

บทคัดย่อ

การศึกษาเชิงสำรวจนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร จำนวน 414 ราย ซึ่งเป็นผู้เคยได้รับควันบุหรี่มือสอง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและไคสแควร์

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เคยได้รับควันบุหรี่มือสองเคยสูบบุหรี่ ร้อยละ 12.3 และไม่เคยสูบบุหรี่ ร้อยละ 87.7 ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสองแบบ ไม่กล้าแสดงออก ได้แก่ การไม่สนใจ/เฉย ๆ เดี๋ยวนี้ ร้อยละ 45.1 และร้อยละ 35.1 การศึกษาความสัมพันธ์พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ระดับชั้นเรียน พฤติกรรมเคย/ไม่เคยสูบบุหรี่ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ปัจจัยภายในตัวบุคคล ได้แก่ การรับรู้อันตรายของควันบุหรี่มือสอง การรับรู้ความสามารถของตนเองในการปกป้องสิทธิ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองสุขภาพและสิทธิตามกฎหมายของผู้ไม่สูบบุหรี่ ทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหา และทักษะการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสอง ปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอก ได้แก่ หลักสูตรการเรียน/การสอนในโรงเรียน และการรับชมสื่อรณรงค์เกี่ยวกับอันตรายของควันบุหรี่มือสองไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสอง

ดังนั้น กระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรรณรงค์สร้างกระแส กระตุ้นให้บุคคลรับรู้สิทธิของตนเองและรู้วิธีการที่เหมาะสมในการปกป้องสิทธิของตนเอง รวมทั้งประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวางถึงแหล่งรับเรื่องร้องเรียนเมื่อพบการละเมิดสิทธิ

คำสำคัญ : พฤติกรรมการปกป้องสิทธิ/ ควันบุหรี่มือสอง

¹ นักศึกษาภาควิชาสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล Email : full_sunshina@hotmail.com

² อาจารย์ภาควิชาสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล Email : phmsp@mahidol.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล Email : phlts@mahidol.ac.th

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล Email : kmondha@yahoo.com

Abstract

This survey research aimed to study the factors correlated with assertive behavior when exposed to second-hand smoke exposure in secondary school students in Bangkok metropolitan. The sample was composed of 414 secondary school students who had been exposed to second-hand smoke. Data were collected by using a questionnaire and were analyzed by computing statistics in regard to frequency, percentage, mean, standard deviation, and chi-square.

The results showed that the sample had been exposed to second-hand smoke used to smoke 12.3% ; had never smoked 87.7% ; and most of the sample performed assertive behaviors when exposed to second-hand smoke, i.e., “did not pay attention to” or “walked away”, (45.1% and 35.1%, respectively). In regard to the correlation analysis, it was found that personal factors in regard to sex, class level, and smoking behavior (smoke/never smoke) were correlate significantly with assertive behavior when exposed to second-hand smoke (p -value<0.05). Intrinsic factors related to perceived severity of being exposed to second-hand smoke, perceived-self-efficacy to perform assertive behavior, knowledge about the Health Protection Law and legal right of non-smokers, decision-making and problem-solving skills, and human relations and communication skills were not correlate significantly with assertive behavior related second-hand smoke. Besides, environmental factors such as the school’s teaching-learning curriculum and exposure to media campaigns about the dangers of second-hand smoke were not correlate with assertive behavior regarding second-hand smoke.

Thus, the Ministry of Public Health and related organizations should carry out media campaigns in order to stimulate people to perceive their own rights and understand the appropriate methods to perform assertive behaviors to protect their own rights including arranging public relations activities on a larger scale to inform the public.

Key Words: Assertive Behavior / Second-Hand Smoke

ความเป็นมาและความสำคัญ

บุหรี่เป็นสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิตทั่วโลก ครั้งหนึ่งของคนที่สูบบุหรี่ทั่วโลกในปัจจุบัน คือประมาณ 650 ล้านคน เสียชีวิตจากการสูบบุหรี่แต่ที่นำตกใจมากกว่า คือ คนไม่สูบบุหรี่หลายแสนคนที่ต้องเสียชีวิตในแต่ละปีด้วยโรคที่เกิดจากการได้รับควันบุหรี่มือสอง ควันบุหรี่มือสอง หรือเรียกอีกชื่อว่า ควันบุหรี่ในสภาพแวดล้อม (Environmental tobacco smoke หรือมีชื่อย่อว่า ETS) (ประกิจ วาทีสาธกกิจ, 2553) ส่งผลให้ผู้ที่ไม่สูบบุหรี่แต่ได้รับควันบุหรี่เกิดอันตรายต่อสุขภาพได้ ทั้งระยะสั้นและระยะยาวเพราะในควันบุหรี่มีสารประกอบทางเคมีมากกว่า 4,000 ชนิด มีรายงานการวิจัย จาก The U.S. Surgeon General 11 ใน 13 งานวิจัย ที่พบว่า

การได้รับควันบุหรี่มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคมะเร็งปอด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Girman, 2006) นอกจากนี้ผู้ที่ได้รับควันบุหรี่มือสองเป็นเวลานานมีโอกาสเป็นโรคหัวใจ โรคปอด โรคเส้นเลือดหัวใจตีบ โรคหลอดลมอักเสบ โรคถุงลมโป่งพอง รวมทั้งมะเร็งส่วนอื่น ๆ ของร่างกายเช่นเดียวกับผู้สูบบุหรี่ (รัชนา ศาสติยานต์ และ คณะ, 2550) การสำรวจการได้รับควันบุหรี่มือสองในเด็กไทยทั่วประเทศ อายุ 10-14 ปี พ.ศ. 2551-2552 พบว่า เด็กไทยร้อยละ 77.9 ได้รับควันบุหรี่มือสองโดยเด็กในกรุงเทพมหานคร มีอัตราการได้รับควันบุหรี่มือสองมากที่สุด ร้อยละ 83.4 รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร้อยละ 80.8 และภาคใต้ ร้อยละ 79.2 บ้านเป็นสถานที่ที่เด็กผู้หญิงได้รับควัน

บุหรี่มือสองร้อยละ 68 เด็กผู้ชายได้รับควันบุหรี่มือสอง ร้อยละ 62.2 ในขณะที่พื้นที่สาธารณะเด็กผู้หญิงได้รับควันบุหรี่มือสองร้อยละ 20.4 เด็กผู้ชาย ร้อยละ 19.2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัยเด็กมีโอกาสได้รับอันตรายจากควันบุหรี่มือสองได้เกือบทุกที่ (อภิญา ตันทวีวงศ์, 2554)

ปัจจุบันพบว่า มีผู้ไม่สูบบุหรีจำนวนมากที่ถูกละเมิดสิทธิในการได้รับอากาศบริสุทธิ์ถึงแม้ประเทศไทยได้ออกพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรีตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 แต่ในทางปฏิบัติพบว่า ประชาชนยังทราบกฎหมายนี้ไม่ทั่วถึงส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายในวงกว้างไม่สำเร็จเท่าที่ควรเพราะยังคงพบเห็นพฤติกรรม การสูบบุหรีในสถานที่ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เช่น ในศูนย์การค้า ในสถาบันการศึกษา (ประกิต วาทีสาธกกิจ, 2555) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การแสดงพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสองของผู้ไม่สูบบุหรีโดยผู้ที่ไม่สูบบุหรีใช้วิธีการขอร้องด้วยวาจาสุภาพมากที่สุด เมื่อมีคนสูบบุหรีในบ้าน รองลงมาคือไม่สนใจ/เฉย ๆ ส่วนในพื้นที่สาธารณะส่วนใหญ่ใช้วิธีการเดินหนีมากที่สุด รองลงมา ไม่สนใจ/เฉย ๆ และแสดงกิริยารังเกียจ (ศรีธญา เบญจกุล, มณฑา เก่งการพานิช, อุทัยวรรณ เจริญสุข, สุนีย์ สว่างศรี, 2551) และจากรายงานข้อมูลเชิงคุณภาพเรื่อง “บ้านปลอดบุหรี” พบว่าเด็กอายุ 10-18 ปี มีความกลัวและลำบากใจในการแสดงพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสอง เมื่อมีพ่อแม่หรือบุคคลในครอบครัวสูบบุหรี (รายงานการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเรื่อง “บ้านปลอดบุหรี”, 2549) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีเด็กจำนวนมากไม่น้อยที่ไม่กล้าแสดงพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสอง

การแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม หมายถึง การที่บุคคลสามารถแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดหรือความต้องการของตนตามสิทธิอันพึงมีอย่างเหมาะสมต่อบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ โดยปราศจากความวิตก

กังวลและไม่เป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น (Alberti & Emmons, 2001) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การแสดงพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสองมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย อาทิเช่น ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา พฤติกรรมการสูบบุหรี/ไม่สูบบุหรี (Wang, 2010) ปัจจัยภายใน ได้แก่ การรับรู้อันตรายของควันบุหรี่มือสอง การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Willemsen, 1996)

ดังนั้น หากผู้ที่ไม่สูบบุหรีรับรู้สิทธิของตนเอง รวมถึงการแสดงพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองอย่างถูกต้อง จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การสูบบุหรีของคนไทยในระดับหนึ่ง คือจะมีผลให้ผู้สูบบุหรีน้อยลงในระยะยาวซึ่งก่อให้เกิดผลดีกับประเทศ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงที่ได้รับควันบุหรี่มือสอง ประกอบกับคนไทยและสังคมไทยมีระบบอาวุโสทำให้เด็กไม่กล้าต่อกรกับผู้ใหญ่ และไม่กล้าเรียกร้องสิทธิของตนถึงแม้เป็นสิทธิที่ชอบธรรมก็ตาม ซึ่งผลการวิจัยนี้จะเป็นแนวทางให้กับเจ้าหน้าที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรณรงค์ และส่งเสริมพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสองของนักเรียนและเยาวชน เพื่อลดอัตราการได้รับควันบุหรี่มือสอง ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และลดภาวะเสี่ยงจากการเป็นโรคร้ายแรงต่าง ๆ ได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ระดับชั้นเรียน พฤติกรรมเคยสูบ/ไม่สูบบุหรี่ ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง และรายได้ของครอบครัว มีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร

2. ปัจจัยภายในบุคคล ได้แก่ การรับรู้อันตรายของควันบุหรี่มือสอง การรับรู้ความสามารถของตนเอง ในการปกป้องสิทธิ ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ.2535 และ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ปัจจัยส่วนบุคคล

- เพศ
- ระดับชั้นเรียน
- พฤติกรรมเคยสูบ/ไม่สูบบุหรี่
- ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง
- รายได้ของครอบครัว

ปัจจัยภายในบุคคล

- การรับรู้อันตรายจากควันบุหรี่มือสอง
- การรับรู้ความสามารถของตนเอง ในการปกป้องสิทธิ
- ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองสุขภาพ และสิทธิตามกฎหมายของผู้ไม่สูบบุหรี่
- ทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหา
- ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ และการสื่อสาร

ปัจจัยสิ่งแวดล้อม

- หลักสูตรการเรียน/การสอนในโรงเรียน
- การเข้าถึงสื่อรณรงค์เกี่ยวกับอันตรายของการได้รับควันบุหรี่มือสอง

ตัวแปรตาม

พฤติกรรมการปกป้องสิทธิของตนเอง จากควันบุหรี่มือสอง

1. พฤติกรรมที่ไม่กล้าแสดงออก
2. พฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสม
3. พฤติกรรมที่แสดงความก้าวร้าว

ประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับที่ 19 ทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหา และทักษะการสร้างสัมพันธภาพ และการสื่อสาร มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร

3. ปัจจัยสิ่งแวดล้อม ได้แก่ หลักสูตรการเรียน/การสอนในโรงเรียน และการเข้าถึงสื่อรณรงค์เกี่ยวกับอันตรายของการได้รับควันบุหรี่มือสอง มีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร

วิธีการดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบตัดขวาง (Cross-sectional survey)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 ทั้งเพศหญิงและชาย เคยสูบบุหรี่แต่ไม่ติดบุหรี่หรือไม่เคยสูบบุหรี่ และเป็นผู้ที่เคยได้รับควันบุหรี่ตามแหล่งต่างๆ และเป็นนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (The Office of Basic Education) กระทรวงศึกษาธิการ ที่มีที่ตั้งอยู่บริเวณจังหวัดกรุงเทพมหานคร คำนวณขนาดของตัวอย่างจากสูตรของ Daniel (Dancil, 1995) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

$$\text{สูตร } n = \left[Z^2_{\alpha/2} \frac{Npq}{Nd^2 + Z^2_{\alpha/2} pq} \right]$$

เมื่อ n = ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนหน่วยประชากร ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น = 165,538 คน

Z = ค่ามาตรฐานใต้โค้งปกติ ที่ระดับนัยสำคัญที่กำหนด 95% = 1.96

P = ค่าสัดส่วนของตัวแปรหลัก (ตัวแปรตาม) ในการวิจัยนี้ใช้ค่าสัดส่วนของพฤติกรรมการปกป้องสิทธิจากการสัมผัสควันบุหรี่มือสองที่ได้จากการศึกษานำร่องในโรงเรียนวัดสังฆราชา เขตลาดกระบัง ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2554 เท่ากับ 0.384 , $q = 1 - p$

d = ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ มีค่าเท่ากับ 0.05

แทนค่าได้กลุ่มตัวอย่าง 367 คน เพื่อป้องกันการได้รับแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์คำนวณเพิ่มร้อยละ 10 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 414 คน โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี และจากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 8 ส่วนดังนี้

1. แบบสอบถามปัจจัยส่วนบุคคล 8 ข้อ ได้แก่ เพศ ระดับชั้นเรียน ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง รายได้ พฤติกรรมการสูบบุหรี่ และการได้รับควันบุหรี่มือสอง การสูบบุหรี่ของบุคคลในครอบครัว สถานที่ที่มีการสูบบุหรี่ในบ้าน

2. แบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้อันตรายจากควันบุหรี่มือสอง ที่ทำให้เกิดโรค หรืออาการต่างๆ เมื่อได้รับควันบุหรี่มือสอง โดยข้อความจำนวน 9 ข้อ

3. แบบสอบถามการรับรู้ความสามารถของตนเองในการปกป้องสิทธิ มีจำนวน 6 ข้อ คำถามจะครอบคลุมประเด็นการรับรู้ความสามารถของตนเองต่อการหลีกเลี่ยงอันตรายจากควันบุหรี่มือสอง

4. แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองสุขภาพและสิทธิตามกฎหมายของผู้ไม่สูบบุหรี่ เป็นข้อความเกี่ยวกับพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 และประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับที่ 19 การสูบบุหรี่ในสถานที่สาธารณะและสถานที่ที่ห้ามสูบบุหรี่ จำนวน 19 ข้อ

5. แบบสอบถามทักษะการตัดสินใจ และการแก้ปัญหา โดยจำลองสถานการณ์เกี่ยวกับบุหรี่ 1 สถานการณ์ จำนวน 3 ข้อ

6. แบบสอบถามทักษะการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร เป็นคำถามเกี่ยวกับการสื่อสารเมื่อต้องอยู่ในสถานการณ์ที่ได้รับความบุนุหรี่มือสอง จำนวน 6 ข้อ

7. แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการหลักสูตรการเรียน/การสอนในโรงเรียน การพบเห็นสื่อสาธารณะต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงอันตราย

จากควันบุหรีมือสองในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา เป็นข้อคำถาม จำนวน 4 ข้อ

8. แบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรีมือสอง เมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่มีผู้สูบบุหรี จำนวน 3 ข้อ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ความตรงของเนื้อหา (content validity) นำแบบสอบถามฉบับร่างให้คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) หลังจากผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว ผู้วิจัยได้นำมาแก้ไขปรับปรุงความสมบูรณ์ของเนื้อหาเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้ตรวจพิจารณาอีกครั้ง

2. การหาความเที่ยงของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงแล้ว ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษาจำนวน 30 ราย แล้วนำมาหาความเที่ยงทางสถิติ โดยใช้สูตร Kruder Richardson -KR-20 และ Cronbach's alpha coefficient ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ผลการวิเคราะห์หาค่าความเที่ยงของ 4 ส่วน มีดังนี้

- การรับรู้เกี่ยวกับอันตรายของควันบุหรีมือสอง เท่ากับ 0.80
- การรับรู้ความสามารถตนเอง เท่ากับ 0.67
- ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองสุขภาพและสิทธิตามกฎหมายของผู้ไม่สูบบุหรี เท่ากับ 0.82
- ทักษะการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร เท่ากับ 0.81

การพิทักษ์สิทธิ์ผู้วิจัย

งานวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

เอกสารรับรองเลขที่ MUPH 2012-191 วันที่รับรอง 17 กันยายน 2555 วันที่หมดอายุ 16 กันยายน 2556

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถาม ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลเอง ตั้งแต่วันที่ 1 ถึง 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลมาลงรหัสเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปสถิติวิเคราะห์สถิตินัยสำคัญที่ .05 ดังนี้

1. ข้อมูลทางด้านปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยภายในบุคคล และปัจจัยสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรีมือสอง วิเคราะห์ด้วยสถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆกับพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรีมือสอง ดังนี้

2.1 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล กับพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรีมือสองของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-Square tests)

2.2 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรีมือสองของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-Square tests)

2.3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้อันตรายของควันบุหรีมือสอง การรับรู้ความสามารถของตนเอง ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองสุขภาพและสิทธิตามกฎหมายของผู้ไม่สูบบุหรี ทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหา ทักษะการสร้างสัมพันธภาพและการสื่อสาร กับพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรีมือสองของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-Square tests)

ผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 58) เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มากที่สุด (ร้อยละ 36.5) กลุ่มตัวอย่างไม่เคยสูบบุหรี่ (ร้อยละ 87.7) แต่เคยได้รับควันบุหรี่มือสอง (ร้อยละ 94.3) และมีพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสองดังนี้ กลุ่มตัวอย่างที่เคยสูบบุหรี่และไม่เคยสูบบุหรี่เมื่อมีบุคคลในครอบครัวสูบบุหรี่ภายในบ้านหรือมาสูบบนใกล้ๆ ส่วนใหญ่เดินหนี ร้อยละ 37.3 และร้อยละ 28.7 เมื่อ

เห็นญาติ/เพื่อน/แขกมาเยี่ยม สูบบุหรี่ในบ้านหรือมาสูบบุหรี่ใกล้ๆ กลุ่มตัวอย่างที่เคยสูบบุหรี่ส่วนใหญ่ ร้อยละ 27.5 ไม่สนใจ/เฉยๆ แต่กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยสูบบุหรี่ใช้วิธีการขอร้องด้วยวาจาที่สุภาพ ร้อยละ 34.4 และเมื่อเห็นคนสูบบุหรี่หรือมาสูบบุหรี่ใกล้ๆ ในพื้นที่สาธารณะที่เป็นเขตปลอดบุหรี่ กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยสูบบุหรี่ ใช้การเดินหนีมากที่สุด ร้อยละ 29.2 แต่กลุ่มตัวอย่างที่เคยสูบบุหรี่ส่วนใหญ่ไม่สนใจ/เฉยๆ ร้อยละ 41.2 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามพฤติกรรมสูบบุหรี่และการแสดงพฤติกรรมปกป้องสิทธิตนเองจากควันบุหรี่มือสอง (n=414)

พฤติกรรมปกป้องสิทธิจากควันบุหรี่มือสอง	พฤติกรรมการสูบบุหรี่	
	เคยสูบบุหรี่	ไม่เคยสูบบุหรี่
1. การปฏิบัติตนเมื่อเห็นบุคคลในครอบครัวสูบบุหรี่ในบ้าน		
ไม่สนใจ/เฉยๆ	16 (31.4)	51 (14.0)
เดินหนี	19 (37.3)	104 (28.7)
ขอร้องด้วยวาจาสุภาพ	7 (13.7)	99 (27.3)
ว่ากล่าวตักเตือน	4 (7.8)	44 (12.1)
แสดงกิริยาว่ารังเกียจ เช่น ปิดจมูก/โบกมือไล่ควัน	5 (9.8)	56 (15.4)
อื่นๆ ระบุ	0	9 (2.5)
2. การปฏิบัติตน เมื่อเห็นญาติ/เพื่อน/แขกที่มาเยี่ยมสูบบุหรี่ภายในบ้านของท่าน		
ไม่สนใจ/เฉย	14 (27.5)	48 (13.2)
เดินหนี	11 (21.6)	103 (28.4)
ขอร้องด้วยวาจาสุภาพ	10 (19.6)	125 (34.4)
ว่ากล่าวตักเตือน	8 (15.7)	34 (9.4)
แสดงกิริยาว่ารังเกียจ เช่น ปิดจมูก/โบกมือไล่ควัน	8 (15.7)	49 (13.5)
อื่นๆ ระบุ	0	4 (1.1)
3. การปฏิบัติตน เมื่อเห็นผู้สูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะที่เป็นเขตปลอดบุหรี่		
ไม่สนใจ/เฉย	21 (41.2)	72 (19.8)
เดินหนี	12 (23.5)	106 (29.2)
ขอร้องด้วยวาจาสุภาพ	4 (7.8)	24 (6.6)
ว่ากล่าวตักเตือน	1 (2.0)	15 (4.1)
แสดงกิริยาว่ารังเกียจ เช่น ปิดจมูก/โบกมือไล่ควัน	4 (7.8)	56 (15.4)
แจ้งผู้ดูแลสถานที่ทราบเพื่อตักเตือน	7 (13.7)	73 (20.1)
แจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย	2 (3.9)	17 (4.7)

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยภายในบุคคล และปัจจัยสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสอง ด้วยสถิติ Chi-square test พบว่า เพศ ระดับชั้นเรียน และ พฤติกรรมเคยสูบบุหรี่/ไม่สูบบุหรี่ มีความสัมพันธ์กับ

พฤติกรรมปกป้องสิทธิตนเองจากควันบุหรี่มือสอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) แต่ปัจจัยภายใน บุคคล และปัจจัยสิ่งแวดล้อม ไม่มีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมปกป้องสิทธิตนเองจากควันบุหรี่มือสองของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ตารางที่ 2,3,4)

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากควันบุหรี่มือสองของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ($n = 414$)

ข้อมูลส่วนบุคคล	พฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเอง			X ²	p-value
	Non-assertive	Assertive	Aggressive		
เพศ					
ชาย	68 (39.1)	57 (32.8)	49 (28.1)		
หญิง	67 (27.9)	91 (37.9)	82 (34.2)	6.762	0.034*
ระดับชั้น					
มัธยมศึกษาปีที่ 1	39 (34.2)	35 (30.7)	40 (35.1)		
มัธยมศึกษาปีที่ 2	54 (36.2)	47 (31.5)	48 (32.3)	9.600	0.048*
มัธยมศึกษาปีที่ 3	55 (34.6)	91 (57.2)	13 (8.2)		
การศึกษาของผู้ปกครอง					
ประถมศึกษา	31 (39.7)	24 (30.8)	23 (29.5)		
มัธยมศึกษาตอนต้น	29 (38.7)	21 (28.0)	25 (23.3)		
มัธยมศึกษาตอนปลาย	25 (41.7)	20 (33.3)	15 (25.0)		
ปวช./ปวส.	36 (44.5)	21 (25.9)	24 (29.6)	11.049	0.354
ป.ตรีหรือเทียบเท่า	39 (38.6)	33 (32.7)	29 (28.7)		
อื่นๆ	8 (42.1)	6 (31.6)	5 (26.3)		
รายได้ของครอบครัว					
≤ 10,000	20 (37.0)	17 (31.5)	17 (31.5)		
10001-20000	64 (37.2)	59 (34.3)	49 (28.5)		
20001-30000	24 (32.9)	27 (37.0)	22 (30.1)	8.103	0.619
30001-40000	15 (39.5)	8 (21.0)	15 (39.5)		
40001-50000	16 (42.1)	9 (23.7)	13 (34.2)		
≥ 50001	9 (23.0)	15 (38.5)	15 (38.5)		
การสูบบุหรี่					
เคยสูบบุหรี่	23 (45.1)	19 (37.3)	9 (17.6)		
ไม่เคยสูบบุหรี่	129 (35.5)	112 (30.9)	122 (33.6)	6.420	0.040*

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในตัวบุคคลกับพฤติกรรมปกป้องสิทธิตนเองจากวันบุหรี่มือสองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (n= 414)

ข้อมูลส่วนบุคคล	พฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเอง			X ²	p-value
	Non-assertive	Assertive	Aggressive		
การรับรู้อันตรายจาก วันบุหรี่มือสอง					
ต่ำ	5 (55.6)	3 (22.3)	1 (11.1)	5.224	0.265
ปานกลาง	50 (32.4)	48 (31.2)	56 (36.4)		
สูง	93 (37.0)	84 (33.5)	74 (29.5)		
การรับรู้ความสามารถของ ตนเองในการปกป้องสิทธิ					
ต่ำ	24 (39.3)	25 (41.0)	12 (19.7)	5.325	0.256
ปานกลาง	76 (36.0)	66 (31.3)	69 (32.7)		
สูง	48 (33.8)	44 (31.0)	50 (35.2)		
ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย คุ้มครองสุขภาพและสิทธิ ตามกฎหมายของผู้ไม่สูบบุหรี่					
ต่ำ	102 (59.6)	50 (29.2)	19 (11.1)	2.931	0.569
ปานกลาง	80 (53.0)	56 (37.1)	15 (9.9)		
สูง	54 (58.7)	31 (33.7)	7 (7.6)		
ทักษะการตัดสินใจ และการแก้ปัญหา					
ต่ำ	15 (23.8)	24 (38.1)	24 (38.1)	4.878	0.300
ปานกลาง	35 (36.8)	32 (33.7)	28 (29.5)		
สูง	98 (38.2)	79 (30.9)	79 (30.9)		
การสร้างสัมพันธ์ภาพ และการสื่อสาร					
ต่ำ	84 (33.9)	84 (33.9)	80 (32.2)	2.297	0.681
ปานกลาง	64 (39.0)	50 (30.5)	50 (30.5)		
สูง	0 (0.0)	1 (50.0)	1 (50.0)		

มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสิ่งแวดล้อมกับพฤติกรรมปกป้องสิทธิตนเองจากวันบุหรี่มือสองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (n= 414)

ปัจจัยสิ่งแวดล้อม	พฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเอง			X ²	p-value
	Non-assertive	Assertive	Aggressive		
ต่ำ	6 (23.0)	12 (46.2)	8 (30.8)	2.501	0.644
ปานกลาง	119 (32.8)	127 (35.0)	117 (32.2)		
สูง	10 (40.0)	9 (36.0)	6 (24.0)		
รวม	N = 135	N = 148	N = 131		

มีนัยสำคัญที่ระดับ .05

อภิปรายผล

กลุ่มตัวอย่างที่เคยได้รับคว้นบุหรีมือสอง ทั้งกลุ่มที่เคยสูบบุหรี และไม่เคยสูบบุหรี ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมปกป้องสิทธิของตนเองจากคว้นบุหรีมือสอง แบบ ไม่กล้าแสดงออก ได้แก่ การไม่สนใจ/เฉยๆ เติบหนี อธิบายได้ว่าพฤติกรรมกรรมการปกป้องสิทธิของตนเอง แบบการไม่กล้าแสดงออก หรือแบบ Non-assertive behavior นั้นพบอย่างกว้างขวางในสังคมไทย อาจเป็นเพราะบุคลิกภาพของคนไทยที่ตระหนักถึงสิทธิและการเรียกร้องสิทธิของตนเองต่ำ ขาดความกล้าที่จะเผชิญความขัดแย้ง จึงมักแสดงออกแบบประนีประนอม สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนทางภาษา คือ “ไม่เป็นไร” อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลจากวัฒนธรรมไทยซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับสิทธิและหน้าที่

การศึกษาความสัมพันธ์พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ระดับชั้นเรียน พฤติกรรมเคย/ไม่เคยสูบบุหรี มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม ปกป้องสิทธิของตนเองจากคว้นบุหรีมือสอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ซึ่งสอดคล้องกับแบบจำลองการวางแผนส่งเสริมสุขภาพ (PRECEDE framework) ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมของบุคคล โดยผ่านกระบวนการของปัจจัยด้านความรู้-การรับรู้ภายในตัวบุคคล (Green, & Krueuter, 1991) และพบว่ายิ่งนักเรียนอยู่ในระดับชั้นที่สูงขึ้น จะมีพฤติกรรมกรรมการปกป้องสิทธิที่เหมาะสมเพิ่มขึ้นเพราะระดับการศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่บอกถึงความยากง่ายของการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจให้กับบุคคล ผู้ที่มีระดับการศึกษาที่สูงสามารถนำความรู้และประสบการณ์ในอดีตมาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้ดีกว่า (Lazarus, & Folkman, 1984) สามารถเข้าใจปัญหาได้ตรงตามความเป็นจริงเอาใจใส่และให้ความร่วมมือต่อการดูแลสุขภาพ นอกจากนี้ผู้ที่เคยสูบบุหรีมีพฤติกรรม

ปกป้องสิทธิของตนเองจากคว้นบุหรีแบบ Non-assertive behavior มากกว่าผู้ที่ไม่เคยสูบบุหรี แสดงให้เห็นว่าผู้ที่เคยสูบบุหรีจะมีความเห็นอกเห็นใจและยอมรับผู้ที่สูบบุหรีมากกว่าผู้ที่ไม่เคยสูบบุหรี

ข้อเสนอแนะของการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ปัญหา

1. กระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานที่มีบทบาทในจัดกิจกรรมสาธารณะ ได้แก่ สสส. มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี และภาคีเครือข่ายวิชาชีพสุขภาพด้านสุขภาพ ควรรณรงค์ สร้างกระแส กระตุ้นให้บุคคลรับรู้ถึงสิทธิของตนเองและวิธีการที่เหมาะสมในการปกป้องสิทธิของตนเองจากอันตรายของคว้นบุหรีมือสอง

2. สำนักควบคุมการบริโภคยาสูบกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ควรประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวางถึงแหล่งรับเรื่องร้องเรียนเมื่อพบการละเมิดสิทธิ ตามกฎหมายของผู้ไม่สูบบุหรี

3. โรงเรียนควรจัดหลักสูตรพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อให้นักเรียนรับรู้สิทธิและทักษะการหลีกเลี่ยงและการเผชิญกับผู้สูบบุหรีที่ละเมิดสิทธิของเด็ก อีกทั้งควรจัดอบรมกับผู้ปกครองเพื่อให้ผู้ปกครองตระหนักถึงพิษภัยและผลกระทบต่อสุขภาพของลูกหลาน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรเน้นเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมเพื่อเพิ่มทักษะชีวิตในการปกป้องสิทธิของตนเองจากคว้นบุหรีมือสอง โดยอาจจะจัดโปรแกรมแบบการเรียนรู้ในแต่ละระดับชั้นเรียน หรือคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เคยสูบบุหรี มาจัดโปรแกรมการศึกษาเป็นต้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญ อีกทั้งให้เห็นประโยชน์และแก้ไขปัญหาการได้รับคว้นบุหรีมือสองร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

- ประกิต วาทีสาธกกิจ. (2553). *ควนบุหรีมือสอง*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด รัชพัพิมพ์.
- ประกิต วาทีสาธกกิจ. (2555). ยกเครื่องกฎหมายควบคุมยาสูบเพื่อเด็กและสังคมไทย...ปลอดบุหรี. *Smart วารสารเพื่อคนรุ่นใหม่ไม่สูบบุหรี*. 13, 151.
- รัชนา ศานติยานต์, บุชบา มาตระกุล, และกาญจนา สุริยะพรหม. (2550). พิษภัยบุหรี ใน สมเกียรติ วัฒนศิริชัยกุล (บรรณาธิการ). *ตำราวิชาการสุขภาพการควบคุมการบริโภคยาสูบสำหรับบุคลากร และนักศึกษาวิชาชีพด้านสุขภาพ* (หน้า 136-44). กรุงเทพมหานคร: เครือข่ายวิชาชีพสุขภาพ เพื่อสังคมไทยปลอดบุหรี.
- ศรัณญา เบญจกุล, มณฑา เก่งการพานิช, อุทัยวรรณ เจริญสุข, สุนีย์ สว่างศรี. (2551). การรับรู้ การปฏิบัติตาม และการปกป้องสิทธิของตนเองจากการได้รับควนบุหรีมือสอง. *วารสารสาธารณสุข*. 2(1), 2-15.
- อภิญา ตันทิววงศ์. (2554). *สารพัดออนไลน์โรคมัยใหม่ที่ยังไร้วัคซีน*. นนทบุรี: บริษัท ทีคิวพี จำกัด.
- Alberti, R.E. & Emmons, M.L. (2001). *Your perfect right : A guide to assertive living*. (8th ed.). San Francisco : Impack & Publisher.
- Daneil, W. (1995). *Biostatistics a foundation for analysis in the health sciences*. (6th ed.). Singapore: John Wiley & Sons.
- Green, L.W., & Krueuter, W.M. (1991). *Health Promotion Planing: An educational and environmenatal approach*. Toronto: Mayfield Publishing Company.
- Girman, J. (2006). A report of the Surgeon Gerneral. *The health consequences of involuntary exposure to tobacco smoke*. 69(1),72. Retrieved from <http://legacy.library.ucsf.edu/tid/bdh94f00/pdf>.
- Lazarus, R.S. & Folkman, S. (1984). *Stress appraisal and coping*. New York: Springer Publishing.
- Wang, C.P., Ma, S.J., Xu, X.F., Wang, J.F., Mei, C.Z., & Yang, G.H. (2010). The prevalence of household second-hand smoke exposure and its correlated factors in six counties of China. *Tobacco Control*, 18(2),121. Retrieved from <http://tobaccocontrol.bmj.com/content/18/2/121.full>
- Willemsen, M.C., Vries, H.D., (1996). Saying “No” to environmental tobacco smoke: Determinants of assertiveness among nonsmoking employees. *Preventive Medicine*, 25, 575-82. Retrieved from <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0091743596900924>.